

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра історіографії, джерелознавства та археології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

проф. Холін Ю. В.

“_____” _____ 20__ р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Проблеми хозарської археології
спеціальність (напрямок) ____ 6.020302 Історія

факультет ІСТОРИЧНИЙ

2016/ 2017 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету (інституту, центру)

“ 27” серпня 2016 року, протокол № 8

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Скирда В. В., доц. кафедри історіографії, джерелознавства та археології

Програму схвалено на засіданні кафедри історіографії, джерелознавства та археології
Протокол від «16» червня 2016 року № 10

Завідувач кафедри

_____ проф. Посохов С. І.

Програму погоджено методичною комісією
_____ історичного факультету

Протокол від “17” червня 2016 року № 9

Голова методичної комісії

_____ Тумаков О. І.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Проблеми хозарської археології” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

бакалавра
(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності (напрямку) історія та археологія

спеціалізації історія та археологія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: - ознайомлення студентів з проблемами, які стоять перед вченими, що займаються салтівською археологічною культурою (дослідженням її замаються більше 100 років), яка часто ототожнюється з Хазарським каганатом, а також спроба вирішити деякі з них, вирішення питань, пов'язаних з вивченням поховальних обрядів, фортифікаційних споруджень, топографічних умов розташування поселень, етнічної належності та наявності писемності у носіїв салтівської культури. Дані проблеми вирішуються на основі вивчення археологічних та писемних джерел, артефактів, що зберігаються в археологічних колекціях музеїв.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни полягають у тому, щоб на основі сучасних наукових досягнень, в умовах утвердження національно-державницької самосвідомості українства, значного підвищення серед широких кіл громадськості інтересу до рідної історії, визначити вплив носіїв салтівської культури на загальний розвиток населення Східної Європи, показати особливості етнічних процесів на теренах сучасної України та суміжних із нею територій в VIII – X ст., з'ясувати етнічний склад та мовну структуру населення салтівської культури, вивчити його матеріальну і духовну культуру. Вміти логічно мислити і викладати матеріал, робити аргументовані висновки, користуватися наочними приладами, додатковою літературою, використовувати основні етнологічні терміни та поняття, проводити етнографічні екскурсії, вести діалог, полеміку, аналізувати сучасні проблеми етнологічної науки. Під час лекцій, практичних занять і самостійної роботи студенти повинні оволодіти навичками роботи з історичними та археологічними джерелами, спеціальною та загальною літературою.

1.3. Кількість кредитів: 2

1.4. Загальна кількість годин: 33

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	-й
Семестр	

8-й	-й
Лекції	
24 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
-	год.
Лабораторні заняття	
-	год.
Самостійна робота	
год.	год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання:

знати: що даний курс є невід'ємною частиною циклу археологічних дисциплін і вивчає походження й етнічну історію носіїв салтівської культури, формування специфічних особливостей матеріальної і духовної культури в окремих у середньовічного населення Східної Європи. Засвоєння питань курсу дозволить розширити знання про археологічні пам'ятки салтівської культури в різних регіонах її розповсюдження, виокремлювати певні етнічні риси носіїв салтівської культури за різними типами та видами археологічних пам'яток та окремих артефактів.

вміти: логічно мислити і викладати матеріал, робити аргументовані висновки, користуватися наочними приладами, додатковою літературою, використовувати основні археологічні терміни та поняття, що зустрічаються під час вивчення даного курсу, вести діалог, полеміку, аналізувати сучасні проблеми археологічної науки. Під час лекцій, практичних занять і самостійної роботи студенти повинні оволодіти навичками роботи з археологічними джерелами і спеціальною та загальною літературою.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Заселення Хозарського каганату за археологічними та писемними джерелами.

Тема № 1. Хозари та салтівська культура в історіографії.

Зміст. Хозарський каганат та його народи в історичних трудах. Історія відкриття пам'ятників салтівської культури та її вивчення. Вивчення салтівських пам'ятників на сучасному етапі.

Тема № 2. Хозари та їх сусіди у відображенні письмових джерел.

Зміст. Дані письмових джерел про народи, що входили до складу Хозарського каганату, та підлеглих йому. Зовнішня політика Хозарського каганату. Міста Хозарії.

Тема № 3. Територія Хозарського каганату та салтівської культури.

Зміст. Землі, що входили до складу Хозарської держави. Територія розповсюдження пам'ятників салтівської культури. Локальні варіанти, що виділяються у салтівській культурі. Співвідношення території Хозарського каганату з територією салтівської культури.

Тема № 4. Поселення салтівської культури.

Зміст. Городища та види оборонних споруджень. Неукріплені поселення та кочовища. Види й типи жител і господарських будівель.

Розділ 2. Етнічний склад та матеріальна культура носіїв салтівської культури

Тема № 1. Могильники та етнічний склад населення салтівської культури.

Зміст. Різні види й типи поховань салтівської культури. Етнічний склад носіїв салтівської культури.

Тема № 2. Салтівська культура та Хазарський каганат: питання хронології.

Зміст. Хронологія та періодизація пам'ятників салтівської культури. Генезис салтівської культури. Виникнення, існування та доля Хазарської держави.

Тема № 3. Релігія та писемність.

Зміст. Поганство, іудаїзм та християнство. Питання про писемність у народів Хазарського каганату. Археологічні дані про писемність носіїв салтівської культури.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Заселення Хозарського каганату за археологічними та писемними джерелами												
Тема № 1. Хозари та салтівська культура в історіографії	4	4										
Тема № 2. Хозари та їх сусіди у відображенні письмових джерел	4	4										
Тема № 3. Територія Хозарського каганату та салтівської культури	2	2										
Тема № 4. Поселення салтівської культури	4	4										
Разом за розділом 1	14	14										
Розділ 2. Етнічний склад та матеріальна культура носіїв салтівської культури												
Тема № 1. Могильники та етнічний склад населення салтівської культури	4	4										
Тема № 2. Салтівська культура та Хазарський каганат: питання хронології	4	4										
Тема № 3. Релігія та писемність	2	2										
Разом за розділом 2	10	10										
Усього годин	24	24										

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Хозари та салтівська культура в історіографії	
2	Хозари та їх сусіди у відображенні письмових джерел	
3	Територія Хозарського каганату та салтівської культури	
4	Поселення салтівської культури.	
5	Могильники та етнічний склад населення салтівської культури	

6	Салтівська культура та Хозарський каганат: питання хронології	
7	Релігія та письменність	
	Разом	

6. Індивідуальні завдання

Курсова робота з курсу, реферат, доповідь.

7. Методи контролю

Контрольна робота, співбесіда, залік

8. Схема нарахування балів

Приклад для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового екзамену або залікової роботи

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Екзамен. (залікова робота)	Сума
Розділ 1				Розділ 2			Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуал. завдання	Разом		
T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3					100
10	10	10	10	10	10	10	-	-	70	30	

T1, T2 ... – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

Плетнева С.А. Очерки хазарской археологии. – М.-Иерусалим, 1999. – 373 с.
Плетнева С.А. Саркел и «шелковый» путь. – Воронеж: ВГУ, 1996. – 168 с.
Плетнева С.А. Хазары. – М.: Наука, 1986. – 88 с.

Допоміжна література

Айбабин А.И. Этническая история ранневизантийского Крыма. – Симферополь: ДАР, 1999. – 352 с.

- Артамонов М.И. История хазар. – М.-Л.: Изд-во Гос. Эрмитажа, 1962. – 524 с.
- Афанасьев Г.Е. Донские аланы. Социальные структуры алано-ассо-буртасского населения Среднего Дона. – М.: Наука, 1993. – 184 с.
- Афанасьев Г.Е. Население лесостепной зоны бассейна Среднего Дона (аланский вариант салтово-маяцкой культуры). – М.: Наука, 1987. – 200 с. (АОН. – Вып. 2).
- Баранов И.А. Таврика в эпоху раннего средневековья (салтово-маяцкая культура). – К.: Наук. думка, 1990. – 168 с.
- Бартольд В.В. Сочинения. – М., 1963. – Т. 2. – Ч. 1. – С. 651-652; 1968. – Т. 5. – С. 466-467, 597-602.
- Гадлю А.В. Этническая история Северного Кавказа IV – X вв. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1979. – 216 с.
- Григорьев В.В. Россия и Азия. – СПб., 1876.
- Грушевський М.С. Історія України-Русі. – К., 1913. – Т. 1. – С. 226-232.
- Гумилев Л.Н. Открытие Хазарии. – М.: Рольф, 2001. – 416 с. (и др. издания).
- Иловайский Д. Разыскания о начале Руси. – М., 1882.
- Карамзин Н.М. История государства российского. – М., 1988. – Т. 1. – С. 104-105.
- Ключевский В.О. Сочинения. – М., 1987. – Т. 1. – С. 138-140, 143, 165.
- Любавский М.К. Лекции по древней русской истории до конца XVI в. – М., 1916. – С. 43-45.
- Ляпушкин И.И. Памятники салтово-маяцкой культуры в бассейне Дона // МИА. – 1958. – № 62. – С. 85-150.
- Магомедов М.Г. Образование Хазарского каганата. – М.: Наука, 1983. – 225 с.
- Михеев В.К. Подонье в составе Хазарского каганата. – Харьков: Высшая шк., 1985. – 148 с.
- Новосельцев А.П. Хазарское государство и его роль в истории Восточной Европы и Кавказа. – М.: Наука, 1990. – 264 с.
- Пархоменко В.А. У истоков русской государственности. – Л., 1924.
- Плетнева С.А. На славяно-хазарском пограничье (Дмитриевский археологический комплекс). – М.: Наука, 1989. – 288 с.
- Плетнева С.А. От кочевий к городам. Салтово-маяцкая культура // МИА. – 1967. – № 146. – С. 1-196.
- Плетнева С.А. Очерки хазарской археологии. – М.-Иерусалим, 1999. – 373 с.
- Плетнева С.А. Саркел и «шелковый» путь. – Воронеж: ВГУ, 1996. – 168 с.
- Плетнева С.А. Хазары. – М.: Наука, 1986. – 88 с.
- Рожков Н. Русская история. – М.-Л., 1930. – Т. 1. – С. 92-95.
- Соловьев С.М. История России с древнейших времен. – М., 1959. – Кн. 1. – С. 123, 149, 161 и др.
- Татищев В.Н. История российская. – М.-Л., 1962. – Т. 1. – С. 195-196.
- Языков Д.И. Опыт о истории хазаров // Труды Российской АН. – 1840. – Ч. 1.
- Якобсон А.Л. Крым в средние века. – М.: Наука, 1973. – 173 с.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Електронний букрідер за темою спецкурсу.